

**GLASILO HMELJARSKÉ
ZADRUGE z o.j. v ŽALCU**

ŽALEC, NOV.—DEC. 1950
LETO V. ŠTEV. 11—12

Lepih uspehov polno **NOVO LETO** želijo tovarišem zadružnikom

UPRAVNI IN NADZORNI ODBOR
HMELJARSKÉ ZADRUGE Z O. J.
IN UREDNIŠTVO 'HMELJARJA'

Inventura in bilanca

Novo leto je pred pragom in delajo vsa podjetja in gospodarstva inventure, se pravi, pregledajo zaloge raznega živega in mrtvega inventarja, ter ga ocenijo po njegovi trenutni vrednosti odnosno uporabljivosti. Pri veliki večini hmeljarjev — izzzvemimo male in KDZ, o čemer bomo drugič razpravljali — ne nudi inventura razveseljive slike.

Najprej živi inventar: delovna sila in živina sta padli na tako nizko raven, da bo silno otežkočeno kolikor toliko še uspešno hmeljarjenje. Duh časa in napačni prijemi tistih, ki so se upregli z vso ihto v razljudovanje podeželja kljub zgodovinskim nasprotnim naukom, je pognal ne le služinčad, temveč tudi otroke od samega prvorojenca in postrguljčka v drug svet. Danes želimo to popraviti, bojimo pa se, da ne bo mogoče več spraviti te mladine nazaj v kmetijski svet, ker je ta trd in skoraj brez svobode napram živahno mežikajoči in tako široki svobodi proletariata. Ko odmrejo staro kadrovec, jih ne bo mogel kdo naslediti ne pri delu samem, ne pri izkušnjah, brez katerih ni umne hmeljarije. Očiten zgled za naše temne poglede je češko hmeljarstvo, kjer so po izgonu Nemcev-hmeljarjev priselili v hmeljarski okoliš, kar se je pač našlo: od avanturistov do ciganov. Danes je padel tankajšnji hektarski donos daleč pod svetovni povpreček, da ne govorimo o donosnosti. Zaradi površne in nestrokovne obdelave in slabega spravila kakovost kljub vsem tečajem in brošuram stalno pada. Hmeljarstvo je pač panoga zase kakor n. pr. čebelarstvo. Čebele so res vzgled kolektiva, toda za izkoriščanje njihove izredne delavnosti je treba izkušanih ljudi. Brez teh bo ostal le še čebelnjak s praznimi panji.

Pa preidimo na živinorejo kot temelj kvalitetnega hmeljarstva. Brez živine ni gnoja, brez živinskega gnoja pa ni kvalitetnega pridelka. Sam umeten gnoj, ki ga v danih razmerah niti ni dovolj na razpolago, daje slabo kvaliteto, kot nam to kažejo vsako leto zgovorno analize z njiv, gnojenih s samim umetnim gnojem. Zares izdelamo doma dovolj dušičnatih umetnih gnojil (apnenega dušika). To pa je zelo opasno gnojilo, ki nam pomelhuži in v barvi pokvari hmelj-

ski pridelek, če ga ne damo dovolj zgodaj sredi zime v hmeljišča. Ker je to gnojilo tja do konec aprila blokirano za izvoz, ga dobi hmeljar prepozno, da bi ga mogel s pridom uporabiti. Superfosfata ni dovolj na razpolago iz domače predelave, da ne govorimo o kalijevih gnojilih izključno iz uvoza, za katera se bije vsako leto trd boj. Pa se je našel nekdo tam pri planski dodelitvi, ki je letos spomladi vzkliknil: »Saj smo vam dali v zameno za ti dve gnojili ustrezno količino dušika! Kaj še hočete?« Kakor, da bi nudil žejnemu v puščavi namesto vode slanike. Človek s takšnim neznanjem temeljev kmetovanja ne spada na takšno mesto, bo nam pač dal vsak kmetovalec prav.

Povrnimo se k stanju naše živine! Eno je jasno: tako ne sme več iti, da bo samevalo po eno ali dveje govedi v hlevu, kjer jih je bilo deset in desetletja dvakrat in trikrat toliko. Stalna obvezna oddaja mesa sili hmeljarja, da odda vsak prirastek v hlevu in se s tem stalno slabša stanje živine. Tudi par konj nekatere hudo v oči bode, češ, dokler bo v hlevu par korj, ne bo iskal hmeljar traktorske postaje za oranje. Poleg tega, da se ne dado obdelovalna oranja opravljati s stroji, ker takih še ni, so sedaj razformirali traktorske postaje in se mora kmet zanesti le še na lastno vprego.

Hudo slaba stran hmeljarske inventure so hmeljevke. Da ne govorimo o novih 400 ha letošnje saditve (1950), kar znači potrebo vsaj 1.500.000 hmeljevki ali 1500 vagonov, ki jih še nikjer ni. Poglejmo starejše nasade, kjer ponekod že prevladujejo preklje namesto hmeljevki in bi bilo potreba nadaljnjih 2000 vagonov za delno izpolnitev teh vrzeli. Pravilno trde hmeljarji: Najprej preskrbite hmeljevke, potem pa postavite plan. Že zadnjič smo zapisali, da ni dovolj zorati toliko planskih hektarov. Poskrbeti je treba prej za dovolj hmeljevki, gnoja, delovne moči in spraviti v red stare sušilnice in staviti nove.

Že vsa leta je huda stiska za črno pločevino za popravilo že obstoječih kurilnih naprav, saj dobivamo komaj drobec planiranih potreb, da o mrežah sploh ne govorimo, ki jih krpajo hmeljarji z vrbovimi šibami,

kakor tisti, ki je delal iz kopriv plot, češ, za eno leto bo že.

Skozi vsa povojna leta je bila huda stiska za škroplnice, zlasti motorke. Sedaj se menda obeta dotok nekaj novih, ki bi nam omogočile boj ne le proti peronospori, temveč tudi proti še bolj nevarnemu rdečemu pajku.

To bi bila bežna slika inventure hmeljarstva. Ni vzpodbudna, toda letošnja bilanca je pa naravnost obupna. Kljub našim opominom v »Hmeljarju« in neštetim osebnim stikom so za to pristojni forumi odredili lansko odkupno ceno povišano za par dinarjev. Posledice tega napačnega prijema so tako bridke, da bi jih ne smeli zapisati. Ker pa je tisk pri nas svoboden, smemo in moramo pribiti, da je odhajal mnog hmeljar, prizadet od suše, od obračuna ne le brez denarja odnosno z vsoto, ki daleč ne krije najprimitivnejših pridelovalnih stroškov, temveč celo z dolgom do Hmelzade. Ima pa bone, nam oporekajo očetje tega napač-

nega posega, kakor da bi ne vedeli, da je treba za nabavo blaga poleg bonov tudi denarja. Zlasti pa je tega treba za nabavo potrebščin za umno hmeljarijo, da ne govorimo o davkih, obutvi, obleki, gospodinjskih in gospodarskih potrebščin za vsakdanje življenje. Hmeljar ni traktor, ki troši energijo samo, kadar orje. Treba je gledati, da ostane pri življenju in moči tudi izven hmeljske sezone.

Na naših najvišjih političnih forumih je sedaj, da pazno po zaslišanju prizadetih še enkrat prefresejo stanje našega hmeljarstva in ukrenejo vse potrebno — saj je materialna podlaga za to v izvoznih cenah podana — da se popravi krivica, prizadejana iz nepoznanja razmer našim po suši prizadetim hmeljarjem. Popravitev slabega prijema bi koristila predvsem skupnosti, da bi hmeljarji v novem letu zgrabili še odločnejše za delo v veri, da daje socialistična skupnost za pošteno delo tudi pošteno plačilo. Vedeti je treba, da kakor krava tudi hmeljar pri gobcu molze.

Hmelj še vedno borzno blago

Da je temu res tako, se vidi najbolje iz razvoja cen v Zahodni Nemčiji v letu 1949 in 1950, kjer se nahaja vsa nemška produkcija hmelja in kjer je bila lansko leto odobrena s strani okupacijskih oblasti prosta trgovina s hmeljem. To situacijo je izrabila lani njihova domača in inozemska trgovina, ki je kupila večino hmelja po razmeroma zelo nizkih cenah. Pivovarniška industrija se ni takoj znašla v nastali situaciji in je šele tedaj pričela z nakupom, ko je bilo že več kot polovico pridelka v izvoznih rokah oziroma prodanega v inozemstvo po nizkih cenah 100 do 110 dolarjev za 50 kg. Ker so imele nemške pivovarne delno v rokah, delno pa zasigurane zadostne količine ječmena, ne pa hmelja, je nastal lov za hmeljem, zaradi česar so cene v Nemčiji stalno rasle in dosegle na pomlad višino 300 do 350 dolarjev za 50 kg, medtem ko so bile na vseh ostalih tržiščih cene na normalni višini. Evropski žlahtni hmelji (češki, nemški in slovenski) so se trgovali istočasno v ZDA po 140 do 160 dolarjev franko pivovarna. Da se vsaj delno odpravi pomanjkanje hmelja v Nemčiji, so bili odobreni večji nakupi hmelja v Angliji in Ameriki po 90 do 105 dolarjev za 50 kg franko Nemčija.

Da bi letos nemške pivovarne ne ostale brez hmelja, so že konec avgusta in v začetku septembra istočasno z njihovo domačo in izvozno trgovino močno posegle v kupčijo, čeravno je dobra hmeljska letina presegla prvotno cenitev 160.000 starih centov (50 kg) za preko 20 odstotkov. Začetne cene 150 do 180 dolarjev za 50 kg so v nekaj dneh poskočile na 180 do 210 in celo za res izbrano blago na 230 dolarjev za 50 kg. Tako visoke cene nikakor niso bile več privlačne za ameriške kupce, kar je razvidno posebno iz tega, da so ti kupci kupili samo okrog 8000 starih centov (50 kg) po ceni 160 do 180 dolarjev za 50 kg. Toda tudi ostale evropske in izvenevropske hmelj kupujoče države so zelo malo posegale v kupčijo.

Nemške pivovarne, ki porabijo od 80 do 100.000 starih centov hmelja, so po večini krife. Ostala evropska trgovina in pivovarne so pa delno krile svoje potrebe z nemškim, češkim in našim hmeljem, pretežno pa z ameriškim, angleškim in delno belgijskim. Na primer: Neka pivovarna v Švici je kupila 40 starih centov (50 kg) nemškega, 140 starih centov slovenskega in 200 starih centov ameriškega hmelja. Cena za slovenski in nemški hmelj je znašala okrog 800 švicarskih frankov za 50 kg franko jugoslovanska oziroma nem-

ška meja in za ameriškega 505 švicarskih frankov za 50 kg, ocarinjeno franko pivovarna. Če priračunamo savinjskemu in nemškemu hmelju še prevoz, zavarovalnino in carino, pridemo do zaključka, da je ameriški hmelj za približno polovico cenejši kot slovenski oziroma nemški.

Češkoslovaška je imela lansko leto kot tudi letos zelo slabo hmeljsko letino, saj je znašala njihova produkcija komaj okoli 80.000 starih stotov (50 kg) namesto 140.000 starih centov. Od tega bi pri normalni produkciji porabili doma od 45 do 60.000 starih centov, ker je bila v precejšnji meri izvršena zamenjava za angleški in ameriški hmelj, ki ga bodo uporabljale poleg slabega domačega češke pivovarne.

Ker je ameriška država, ki kontrolira produkcijo hmelja, na zahtevo hmeljarjev, pivovarnarjev in trgovcev dovolila hmeljarjem, da za okrog 60.000 starih centov dajo v prodajo več hmelja kot lansko leto in ker ima tudi Anglija razmeroma zelo dobro letino okrog 40.000 starih centov več kot lani, je na ta način letos pivovarnam in trgovini na razpolago za okrog 100.000 starih centov več hmelja po razmeroma nizkih cenah. Vse te okoliščine so seveda vplivale na nihanje cen evropskega hmelja.

Če vzamemo v obzir, da je produkcija žlahtnega hmelja letos dejansko večja kot lani, upoštevajoč pri tem naš izpadek 14.000 starih centov, pridemo do zaključka, da te visoke cene nikakor niso bile upravičene, kar se odraža pri sedanjem nazadovanju le-teh.

Hmelj kupujoče države, posebno pa Amerika, so situacijo prav dobro precenile, zaradi tega niso hotele kupovati evropskega žlahtnega hmelja po izredno visokih cenah, oziroma so kupile zelo male količine. Na ta način ima danes nemška hmeljska trgovina na zalogi obilo hmelja po visokih cenah, ki ga skuša plasirati na vse mogoče načine. Delno si pomaga na ta način, da meša dober nemški hmelj s slabšim in cenejšim angleškim, francoskim in belgijskim ter ga prodaja dalje kot hmelj za pivo ležak.

Kako kaže za prihodnje leto?

Po podatkih produkcije in trgovine je bilo letos v celi Nemčiji na novo zasajenih blizu 1000 ha hmelja, katerih del je že dal z ozirom na pravočasno in dobro obdelavo za prvo leto razmeroma velik pridelek. V hmeljskem okolišu že danes skoraj ni najti hmeljarja, ki bi ne imel vsaj mal ročni traktor, večina si je lanske leto in letos nabavila poleg malih normalne trak-

torje 15 do 25 KS, večja posestva pa celo 2 do 3 in še luksuzne avtomobile povrh. Vseposvoda pa še ponovno orjejo za hmelj. Ker večina nima težkih rigolnih traktorjev, vprežejo dva traktorja drugega za drugim in tako rigolajo. Merodajni faktorji že danes razmišljajo, kaj ukreniti, da se hmeljska površina prekomerno ne poveča. V glavnih hmeljskih okoliših zelo opuščajo gojenje žitaric in okopavin, njive so zasajene z deteljo ali kombinirano z deteljo in travo. Na ta način so krmsko bazo in s tem stalež goveje živine zvišali in to zaradi tega, da si doma pridelajo zadostne količine gnojja, brez katerega ni donosnega hmeljarstva. Ves ostali živež pa raje kupujejo, ker ga imajo po sorazmerno nizki ceni v dovoljni meri na razpolago.

Da bo zemlja v nemških hmeljiščih v dovoljni meri založena s humusom in dobro pripravljena za prihodnje leto, večina hmeljarjev že sedaj v jeseni gnoji na široko z živinskim gnojem in kompostom. Spomladi in v teku poletja pa bodo takšni hmeljarji eventuelno manjkajoče hranilne snovi dodali z umetnimi gnojili in s tem pri količkah za hmelj ugodnem vremenu dosegli rekordno žetev. Zaradi tega imamo pričakovati prihodnje leto ob ugodnem vremenu za najmanj 20 odstotkov večjo hmeljsko letino kot letos.

Po raznih podatkih je bilo v Češkoslovaški na novo zasajenih okoli 700 ha. Dosti teh prvoletnih nasadov je bilo slabo pripravljenih, tako da se lahko računa, da bo od teh 700 ha samo 400 do 500 ha res dobrih nasadov. Poleg tega so v okolici Žatca skoraj sami novinci hmeljarji, ki so bili preseljeni iz Ukrajine in kot taki nevesči hmeljarstva. Ti novi hmeljarji nimajo niti čuta niti posebne volje za gojenje te rastline, za katero je pač potrebno vse to. Zato se v tem okolišu, ki je eden najboljših, produkcija hmelja ne bo bistveno dvignila še nekaj let, čeravno se tem novim hmeljarjem nudi vse v ČSR možne olajšave.

V Podlesih in v okolici Rakovnika, kjer so stari hmeljarji Čehi, so donosi še nekam zadovoljivi, vendar se ne dvigajo, čeravno se dviga vsako leto s hmeljem zasajena površina. Vzrok temu je socializacija, ki se sprovaja na vasi, pomanjkanje delovne sile, previsoka obdavčitev ter oddaja ostalih poljskih pridelkov in živine. S takšnimi ukrepi jim sicer uspe ustanoviti zadrugo, ki pa pridelava običajno veliko manj blaga kot poprej posameznik.

Če presodimo vse to, pridemo do zaključka, da Češkoslovaška ni v produkciji hmelja nevaren konkurent, kjer lahko samo izredno dobra letina znatno poviša produkcijo.

IZ HME LJSKEGA INSTITUTA V ŽALCU

O dosedanjem genetskem delu

Saj ga šele opremljate, ko ste ga s težko muko spravili pod streho in dogradili! Kako morete sploh govoriti o nekakem strokovnem delu v tej vaši ustanovi! Taki pomisleki, se oglašajo nekateri. Vendar temu ni tako. Naš kemik-analitik tov. ing. Petriček Janko vrši kot nastavljenec Hmeljskega instituta analitična dela za naš zavod začasno na Kmetijskem znanstvenem zavodu v Ljubljani. Iste posle je opravljal prejšnja leta v Zagrebu tov. ing. Kač Lojze, ki vrši sedaj že dve leti selekcijska dela in opravlja razne gnojilne in druge agrotehnične poizkuse na terenu. Pisu tega članka pa so bili poverjeni že leta 1946 poleg selekcijskih del tudi genetski posli. Srečna kombinacija je dala tedaj — kar smo že poročali — za razmnoževanje prav ustrezne križance, ki jih pospešeno razmnožujemo in bomo imeli 1951. leta v jeseni že nad

Tudi Belgija in Francija zaradi razmeroma dobrih cen za njihove slabe hmelje povečavata nasade, ki dajo že prvo leto dobre donose.

Ako si ogledamo produkcijo piva, vidimo, da je letos sicer za malenkost narasla, kar se pripisuje toplemu poletju, vendar pa daleč ne v tej višini, da bi porabila povečano produkcijo hmelja.

Če resumiramo vse to, pridemo do zaključka, da nam zna prinesiti prihodnje leto še razmeroma dobre cene, vendar pa izgledi za nadaljnja leta niso najbolj rožnati. Ako si hočemo za bodoče zagotoviti dober plasman hmelja po kolikor toliko ustreznih cenah, je potrebno, da vložimo vse sile za pridelovanje kvalitetnega blaga.

Letos nam žal kemične analize kažejo, da ima »Savinjski golding« povprečno malenkost manj humulona kot ostala leta, kar je pripisati deloma suši, v pretežni večini pa pomanjkanju humusa v zemlji. »Hmeljski institut«, ki ga je zgradila »Hmezad«, hmeljarska zadruga z o. j. v Žalcu, dela na tem obširne poizkuse, ki nazorno kažejo, da se da pridelovati prvovrsten hmelj, poln vsebine dobrega lupulina le z zadostno količino dobrega hlevskega gnojja in komposta. Umetna gnojila so pa samo pomoč hmelju do najvišjih možnih hektarskih donosov. Seveda pa igrajo za dosseg kakovosti in množine tudi ostali faktorji važno vlogo, kot pravočasna in strokovna obdelava, rahljanje zemlje, škropljenje in sušenje hmelja itd., za kar pa mora biti dovolj strokovno sposobne delovne sile na razpolago, saj terja 1 ha dobro obdelanega hmeljišča 360 do 390 delovnih dni in to v času od početka aprila do konca avgusta.

Hmelj je sicer zelo zahtevna rastlina, zato pa daje na najmanjši površini največje donose. Savinjska dolina in njeni hmeljarji imajo vse pogoje za uspešno hmeljarjenje, samo treba jim je nuditi vso pomoč, da bodo lahko dvignili svoje hmeljarstvo na predvojno stanje. »Hmezad«, hmeljarska zadruga z o. j. v Žalcu, ki je zajela v zadrugo vse hmeljarje, daje vsestranske pobude in nasvete. Žal se pa vsi ti predlogi in nasveti vse premalo upoštevajo. Če hočemo, da bomo dobro hmeljarili in si obdržali na svetovnem trgu sedanji sloves, ki si ga je pridobila »Hmezad«, hmeljarska zadruga z o. j. v Žalcu, je pač potrebno, da se dosedanja praksa in stanje napram hmeljarjem temeljito spremeni, ker le tako bo mogoče, da bodo dajali hmeljarji iz najmanjših površin največ hmelja za izvoz in s tem dragocene devize naši ljudski skupnosti.

M. Jošt.

1000 rastlin nove sorte, ki povsem ustreza našemu okolišu: je močne rasti, odporna proti peronospori in družji lepo obliko z barvo in aromo našega srednjegozdnejega goldinga.

Ker cvetijo sejančki iz križancev šele tretje leto po vsajenju, bi letos morali cveteti sejančki iz leta 1948. Teh nam pa ni uspelo vzgojiti, ker so se vmešali neki zunanji vplivi, ki so piscu onemogočili tisto poletje delo križanja. V letih 1948 in 1949 se je delo uspešno nadaljevalo, kolikor se to pač da na prostem vrtu, in imamo lepo število križancev v opazovanju. Leto 1950. je dalo spet precej semena iz naših del na križanju, ki pojdejo še to zimo v raznih rastlinjakih v gojitev.

Leto 1950. je bilo za splošno hmeljarstvo neugodno. Izredne vremenske prilike pa so nam odprle nove po-

glede in utrdile dejstvo odločilnega vpliva okolja na genetski razvoj mladih križancev po Mičurinsko-Lisenkovi teoriji o vplivu okolja v genetiki. Tako so se neki križanci iz leta 1946., ki so kazali očitne znake divjega moškega partnerja, tako popravili v svojih svojstvih, da jih ni bilo skoraj ločiti od žlahtnih potomcev istega rodu. Drugo leto bo pokazalo, če so postale te nove lastnosti dedne. O vsem tem našem genetskem delu na hmelju bo izdal naš Hmeljski institut ob letu posebno razpravo. Navedemo pa naj še nekaj genetskih paberikov iz našega vrta.

NOVA DOGNANJA O BUČNEM SEMENU

Buče in hmelj se slabo čredijo. Pa menda ne mislite vzgojiti takšnega hmelja, da bi se po velikosti celo z bučami kosal, si mislijo briltni čitatelji. Le počasi! Pri naših poskusih z umetnimi rastli (hormoni) za povečanje pridelka hmelja — uspehi so kar ugodni — uporabljamo bučo kot poskusno rastlino, podobno kot uporablja medicina poskusne živalce (kunce, morske prašičke, žabe itd.). Bučo pa zato, ker je izredno občutljiva za najmanjše dražljaje rastlinskih rastnih snovi.

Pri našem hmeljarskem poslu pa smo poizkusili rešiti v temo zavito problematiko oplodnje buč. Ker so bučne peške zelo važne v preskrbi z maščobami, se čutimo dolžni, da objavimo svoje prve izsledke.

Buča je dvodomna rastlina, ki ima na isti bučevini, zrastle iz enega semena pestične (ženske) in prašne (moške) cvete. Čebele se stavijo na glavo v prostornih cvetnih lijakih, ko srkajo nektar skozi luknjice na dnu čaše pod prašniki odnosno pestiči in oplajajo cvetove. Naša opazovanja kažejo, da obere čebela na raztreseno — med koruzo — posajenih bučnih rastlinah po vrsti cvet za cvetom na njih. Opazujoč posamezne rastline smo dognali, da prevladujejo na nekih bučnih

rastlinah pestični, na drugih pa prašni cveti in gre ta pojav tako daleč, da je na isti bučevini samo eden drugospolni cvet. To pomeni, da čebele delajo slab posel na pretežno moških bučevinah, prav tako pa ostane na pretežno ženskih rastlinah mnogo cvetov neoplojenih. V gostih bučnih sestavih je oplodnja veliko boljša.

Ljudska opažanja vedo povedati, da imajo mali kmetje redko obilo in debelih buč, da pa tudi pri velikih sosedih niso buče vedno na istih višinah pridelka. Pa še neko »vražo«, ki prav naglo mineva, smo zasledili pri odbiranju bučnih plodov za seme. Nekateri prav stari ljudje namreč trdijo, da ločijo pri bučnih plodovih »samce« in »samice«. Na vprašanja so nedoločno odgovarjali, češ, da jih ločijo po obliki popka, to je tiste olesenele lise na spodnjem koncu ploda, kjer je odpadla cvetu čaša.

Naše povsem nove raziskovalne metode so bistveno te »vraže« povsem potrdile. Dognali smo, da so zares moški in ženski plodovi, se pravi, plodovi tako s pretežno večino (okoli 95 odstotkov) tako pretežno moških kakor tudi ženskih pešk, iz katerih se razvijejo, če jih vzamemo za seme, bučevine s pretežno istospolnimi cvetovi. Po zunanji obliki se ločijo ti plodovi jasno: okrogli so pretežno moški, podolgaсти pa ženski.

Nastane vprašanje, kako preprečiti jalovost odnosno slab pridelok pri odbiranju bučnega semena. Uspeh naših raziskavanj je presenetljivo preprost v uporabi. Ko odbiraš bučne plodove za seme, odberi isto število okroglih, kakor podolgovatih plodov, njih seme zmešaj med seboj in na pomlad nasadi. Tako bodo na njivi enakomerno pomešane rastline obeh spolov in boste vedno zadovoljni s pridelkom. Tudi za male kmetovalce velja ta odbira, ki so navadno iz varčnosti puščali le eno bučo za seme. Še eno si velja zapomniti: pri vseh oljnih rastlinah bolje kali in daje boljše pridelke eno leto staro seme.

Izprehod po letošnji razstavi

80 letnico savinjskega hmeljarstva smo proslavili v žalcu z obširno hmeljarsko razstavo, ki je nazorno pokazala ves razvoj hmeljarstva od prvih začetkov do današnjih dni. Razstavljeni so bili tako praktični predmeti, kakor tudi vsa obstoječa literatura in mesečniki. Na ogled je bila tudi prva hmeljska sušilnica in v miniaturi izdelana Lorberjeva sušilnica.

Ob vходу v razstavni prostor smo videli pravilno prikazano odkopavanje in rez hmelja ter vzorno urejen hmeljski nasad, nadalje razliko med površnim in vestnim obiranjem in sušenjem hmelja.

Kako je bilo prikazano odkopavanje hmelja?

Sadeže je treba tako odkopati, da odstranimo vso zemljo od sadežev do prvih stranskih korenin matične rastline. Napačno je odkopavati sadeže samo na površini; takšno odkopavanje sadežev samo škoduje rasti hmelja in znano vam je tudi, kakšne so posledice takšnega odkopavanja. Zemlja ostane zbita, neprerahljana iz leta v leto. Pri rezi ne moremo odstraniti niti enega »roparja« in korenina ne ostane dovolj globoko v zemlji. Po nepravilnem odkopavanju hmelja se tudi rez ne more vršiti pravilno, kar poslabša kakovost in količino hmelja, ne samo v tistem letu, ampak tudi več let.

S pravilnim odkopavanjem zmečemo vso zemljo v sredino med vrste. Šele takrat, ko vidimo, kje so pognele enoletne podzemne trte iz matične rastline in ko je štor toliko odkrit, da ga po njegovi temnejši barvi ostro ločimo od svetlejših enoletnih trt, lahko pravilno presojamo in obrezujemo tako rastlino.

Pravilna in nepravilna rez.

Na razstavi smo videli tri primere rezi: gladko rez ali rez na glavo, rez na čep ali palček in rez na reznik ali pomlajevalna rez.

Pri gladki rezi odrežemo vse enoletne trte na starem lesu, vendar tako, da odrežemo vsako trto posebej, ker gornji del matične rastline z enim rezom ne smemo dobesedno odrezati. To rez uporabljamo samo pri močno razvitih koreninah, katere imajo še dovolj speših očes za razvoj potrebnih trt. Drugi primer: rez na čep ali palček bi skoraj lahko imenovali običajna rez, in jo pravi hmeljarji-strokovnjaki v hmeljarstvu vestno uporabljajo. Kadar je štor jedrnat in brez poškodb, v katerem ni najti črva hmeljskega hrošča in ni napaden od drugih boleznih, odrežemo tik nad štorom dve ali celo tri trte, ki imajo belkasta očesca, nekaj milimetrov nad očesi. Ta del enoletnih trt, ki jih pustimo obrezane na matični rastlini, imenujemo čep ali palček.

Rez na reznik ali pomlajevalno rez uporabljamo samo takrat, kadar najdemo na štoru eno samo trto, bilo to zaradi škodljivcev ali poškodb samega hmeljarja. Reznik naj ima 4 do 6 očes. Na reznik režemo navadno tudi prvoletnik, kar je predvsem priporočati prihodnjo pomlad, ker imajo mlade rastline zaradi lanske suše še slabo razvite korenine. Pomlajevalno rez z uspehom uporabljamo le takrat, če tiči korenika dovolj globoko v zemlji. Zaradi starosti slabijo štori; trhla, gnila in odmrla mesta temeljito izrežemo. Če nismo izrezali več kakor tretjino kornike, lahko sadež

pomladimo, drugače ga rajši izkrčimo in posadimo novo že ukoreninjeno rastlino, ki jih imamo za vsako leto nekaj v rezervi (vsaj 10 odstotkov), za novoletnik pa v normalnih letih 15 odstotkov.

Hmeljski nasad je prikazal pravilno postavljene hmeljske drogove. To se pravi, ne samo, da so bile hmeljevke postavljene zaradi lažje obdelave lepo v vrste, ampak tudi, kar je glavno, 35 do 45 cm od rastline. Ta agrotehnični ukrep je bil predvsem dobrodošel za leto 1950, ker se je po osipanju hmelja lahko razvilo dovolj rosnih korenin tako, da rastlina kljub suši ni preveč trpela zaradi pomanjkanja vlage. Med vrstami je bila pobrana vsa zemlja. Z branjem se površina zemlje zravna, večje grude se zdrobe in zemlja se pri branju meša. V fiziološkem oziru se na ravni površini sorazmerno zmanjšuje izhlapevanje vode. Res je, da se gornji sloj pobranane površine popolnoma posuši, vendar ta gornja suha plast zemlje zabranjuje izhlapevanje vlage iz nižjih plasti. Ta drobní zaščitni sloj zemlje je važen predvsem v sušnih letih, kadar nam je na razpolago samo talna voda in moramo z razpoložljivimi agrotehničnimi ukrepi zadržati čimveč vode v zemlji.

V nasadu smo videli tudi prvi kultivator. Enostavno izgleda, vendar je njegov široki lemež prerezal vse korenine trajnih plevelov, dočim se enoletni plevel uniči z branjem. Ta prvi kultivator je res zahteval malo več truda, vendar se z naknadnim branjem uniči ves plevel in so tako ustvarjeni najboljši pogoji za nadaljnji razvoj hmeljske kulture.

Pred poslopjem smo videli motorne škropilnice, ki se sedaj uporabljajo. Na razstavnem prostoru v hmeljišču samem pa smo si lahko ogledali najnovejšo traktor-škropilnico.

Ker je bila širina traktorske škropilnice 130 cm, jo je specialist mehanične stroke tov. Udrich Franc preuredil tako, da lahko širino traktorja zožimo za 15 cm, kar omogoča uporabo na vseh hmeljiščih, kjer je hmelj zasajen vsaj 150 cm narazen. Traktor ima motor 9 KS in ga lahko obtežimo do 1 tone. Zaradi tega je bilo mogoče, ne da bi pri tem trpel motor, montirati tudi nadomestni sedež pršilca. S tem je delo odnosno napor pri pršenju precej olajšan. Delavec sede opravlja delo in pazi samo na pršenje. Pri pršenju se premika traktor s prvo ali drugo hitrostjo, kakor je pač potrebno. Tak motor porabi na uro 4 do 5 litrov goriva. Škropivo, ki se neprestano meša v sodu, ki drži 400 litrov, prihaja iz črpalke pod pritiskom 20 do 30 atmosfer.

Prednosti traktorske škropilnice so, da se škropivo ves čas avtomatično meša, da ni potrebna vprežna živina in da je mogoče vse delo opravljati sede. Isto delo pa opraviš za 38 do 40 odstotkov ceneje kakor z navadno motorno škropilnico.

Traktorska škropilnica ne služi samo za pršenje. Preuredi se lahko v kosilnico, ki pokosi na uro površino 35 do 40 arov. Usnjati jermen prenaša silo motorja na kosilnico. Dolžina kose, odnosno širina redi je 130 centimetrov.

Pri primerjalnem obiranju smo opazili, kako kvarno vpliva slabo in površno obiranje na kvaliteto hmelja. Hmelj, površno obran, je bil mnogo slabše ocenjen kot isti vestno obran hmelj.

V zadnjem delu prostora je bila prikazana prvotna sušilnica, kjer se je sušil vsak škaaf hmelja na posebni lesi. To je bilo težavno delo, saj se je morala vsaka lesa nekajkrat prestavljati v sušilnem prostoru. To delo se je opravljal v sušilnem prostoru pri temperaturi 30 do 40 stopinj Celzija. Ni čuda, da so hme-

ljarji toplo pozdravili Lorberjevo sušilnico, katero smo si v miniaturi izdelavi tudi lahko ogledali.

V naslednjem prostoru smo takoj pri vходу opazili z velikimi črkami resen opomin hmeljarjem in opozorilo odgovarjajočim predpostavljenim, kako pridelati več kakovostnega hmelja. Vsak hmeljar je z odobravanjem čital: VEČ ŽIVINE = VEČ HLEVSKEGA GNOJA = VEČ HMEJJA! BREZ HLEVSKEGA GNOJA NI KAKOVOSTNEGA HMEJJA!

Pod tem napisom smo tudi videli vsa razpoložljiva umetna gnojila: superfosfat, kalijevo sol, čilski soliter, apneni dušik in žvepleno kisli amonijak. Lahko smo si ogledali umetna gnojila in primerjali njihova fizikalna svojstva, tako barvo, izgled in strukturo. Poleg tega je pri vsakem gnojilu bila odtehtana količina in opremljena z navodilom, koliko ga rabimo za sadež, odnosno na hektar. Tudi načrt kolobarjenja o gnojenju hmelja je bil nazorno prikazan. Zaradi pomanjkanja hlevskega gnoja gnojimo dodatno z umetnimi gnojili, posebno s kalijem in dušikom, dočim vsako drugo leto vzamemo polno gnojenje z mineralnimi gnojili. Ker rabi hmelj desetkrat toliko apna kakor žitarice, naj bi vsaj vsako četrto leto v jeseni raztrosili nekaj voz apna na hektar.

Nazorno je bilo prikazano napačno gnojenje z apnenim dušikom za časa vegetacije. Na drugače zdravi hmeljski rastlini s pravilno razvitimi listi in storžki je bilo opaziti ob robu pravih asimilacijskih listov kakor tudi storžku, na gornjem koncu krovnih in prednjih listov nekaj milimetrov temno rjavo degenerirano staniče. Zapomnimo si enkrat, da z apnenim dušikom lahko gnojimo samo vsaj 14 dni pred pričetkom vegetacije in še takrat moramo paziti, da gnojilo ne pride direktno v dotik s koreninami.

V istem prostoru smo se seznanili tudi s hmeljskimi škodljivci in zelo nevarno peronosporo. Videli smo škodljivce v naravnih barvah in njihove kvarne posledice na hmelju. Od vsakega prikazanega primera nas je vodil rdeč odnosno zelen trak k zaščitnemu sredstvu odnosno opisu pokončevanja škodljivca.

Videli smo ličinko hmeljskega hrošča, kako razjeda v štoru srž korenike. V opisu obrambe smo čitali, da je treba postaviti hmeljevke vsaj 35 do 45 cm od sadeža, to pa zaradi tega, da ima ličinka, ki se izleže iz jajčeca hmeljskega hrošča, še dovolj dolgo pot, da ne pride do spomladi v štor matične rastline. Pri spomladanskem rezu še pravočasno odstranimo zajedalca v črviem sadežu, katerega moramo sežgati ali pa vsaj ličinko hrošča mehanično uničiti.

Ker je hmeljna listna uš komaj 2 mm velika in jo je težko opaziti na listju, smo jo prikazali pod povečevalnim steklom. Ona ima dihalni aparat tako urejen, da diha skozi kožo, zato jo zatiramo z nikotinskiimi preparati, njena jajčeca na zimskih gostiteljih pa z arborinom.

Rdeči pajek, proti kateremu smo to leto v širšem obsegu podvzeli preventivne mere z 2 odstotno žvepleno-apneno brozgo, je bil prikazan na sliki; videli smo tudi njegove okvare na listju in storžkih.

Nadalje smo videli gosenico prosene večje odnosno hmeljskega črva, hmeljske stenice, bramorja in voluharja, kateri nam v zadnjih letih napravijo precej občutno škodo. Ker voluharja zelo težko uničimo, je dobro in potrebno imeti vsako leto na razpolago nekaj dobro okoreninjenih nadomestnih sadik. Te okoreninjene sadike, ki jih sadimo na prazna mesta, nam dajo že v prvem letu prihod drugoletnega nasada.

Pri peronospori poznamo iz praktičnega življenja v hmeljarstvu samo znake bolezni. Kako izgleda ta parazitska rastlina, smo si ogledali na sliki. Pod povr-

šino lista ima razširjene korenine, podgobje iz lista pa poganja trosonosce iz katerih se razvijajo trosi to je seme, novi povzročitelj okužbe. Hmeljarji, znano vam je že kako ohranimo zeleno blago, saj že leta sem večkrat pršimo z bakrenim apnom ali bordoško brozgo. 1%-na raztopina zadostuje, da umori kali našega najhujšega hmeljskega sovražnika, treba je samo gledati, da s pršenjem ne zamudimo ampak pravočasno pršimo hmeljišča, to se pravi že pred nastopom okužbe, zlasti pa vsaj v polni cvet, da zagotovimo storžkom zeleno barvo.

Že prvi pogled po razstavnem prostoru v prvem nadstropju je pokazal, da se nahajamo v sobi, kjer je prikazan izvoz. Miniaturni izdelek zaobal nam je prikazal vse načine pakiranja savinjskega hmelja kot: 250 kilogramska bala, na vrhu in spodaj ravno zašita in način opreme, ki je posebna zahteva severno-ameriških odjemalcev. Angleški kupci pa zahtevajo bale po 150 kg na vrhu zašite isto kot za ZDA; belgijske bale iste teže kot za Anglijo, toda s to razliko, da so zašite na »uhlje«. Najbolj splošna zaobala pa je tako imenovani balot-zaobala v teži 100 do 160 kg, ki pa je dvakrat manjši od bal, vendar z isto težo, kar je hmelj stisnjen pod večjim pritiskom. Za tropske kraje pa postoji posebna tropska zaobala. Za to zaobalo je hmelj stisnjen v kocke po 50 kg, vložene po 5 v pločevinast zaboj, ki je pozneje zavarjen in tako hermetično zaprt. Končno se ta pločevinasti zaboj stavi še v lesen zaboj, tako da je takšna pošiljka zavarovana proti temperaturi in pred vlago na dolgi poti preko morja.

Te zaobale smo si lahko ogledali v istem razstavnem

prostoru ne samo v miniaturi, ampak tudi v pravi velikosti. Naposled je bil tudi pločevinast cilindar, kakršne uporabljajo pivovarne, da sicer že prepariran hmelj drže hermetično zaprt v hladilnicah.

Na vseh zaobalah tako miniaturnih kot na originalnih smo lahko opazili dvojezične napise: Slovenski hmelj štajerski — Savinjska dolina ter še druge oznake in opozorila, kako naj se ravna s pošiljko med prevozom.

Razstavljeno orodje je prikazalo, kako je treba jemati vzorce iz različnih zaobal potem, ko je zaobala že pripravljena za transport. Vzorce, ki so tik pred odpremo izsekani iz zaobal, pa pošilja Hmezad z letalsko pošto kupcu, da je ta že vnaprej obveščen, kakšno blago bo prejel. Poleg tega pa smo videli različne oblike vzorcev, ki jih Hmezad pošilja v inozemstvo.

Številni vzorci iz vseh predelov Hmeljarskega okoliša so nam jasno prikazali kvaliteto letošnjega pridelka.

V istem prostoru je tudi Pivovarna Laško z grafikoni, slikami in embalažo prikazala proizvodni proces piva od začetka varjenja pa do odpreme.

Da trud naših hmeljarjev, pridelati čimboljši hmelj in napor delovnega kolektiva »Hmezada« za čimboljšo in okusno embalažo ter točno odpremo niso zaman, so nam pokazala razstavljena pohvalna pisma iz vseh delov sveta.

Tako je letošnja razstava bila ne le za tuje obiskovalce poučna in razgledna, temveč je tudi praktičen hmeljar mogel dobiti mnogo poučnega.

Inž. Lojz Kač.

Zgodovina ljubljanskih pivovarn

(Nadaljevanje)

V zakonu se mu je narodila cela kopica otrok. Po njegovi lastni trditvi jih je leta 1801 živel še celih 11. Tedaj sta namreč gostilničarja Merk in Janez Adam Hartl, ki je imel lokale pri poznejši »lipi« (Židovska ulica 5) zaprosila vojaško vrhovno poveljstvo v Ljubljani, da bi smela pripeljati semkaj soje vino, ki je ležalo na Vidmu pri Krškem, pa jima ni bilo ustrezno. 5. junija sta prošnjo ponovila. V vlogi se je Merk skliceval na veliko škodo, ki jo trpi kot oče »z enajstimi otroci obremenjene družine«. Vojaška oblast pa se ni dala pregovoriti čes, da se morajo najprej spraviti v kraj povsod nakopičene velike zaloge živeža za vojaštvo. Dokler to ni opravljen, se ne more pogrešati niti eno plovilo. Tudi cviček so torej dovažali po Savi!

Št. 41. Nikolaj Merk mlajši (pivovarnar od 11. marca 1778 do 8. decembra 1814). Merkov najstarejši, še ne 30-letni sin Konrad Nikolaj, rojen 3. septembra 1748, je nasledil pivovarno. 28. junija 1778 — tri mesece po očetovem pogrebu in en mesec po mačehini smrti — se je poročil v cerkvi sv. Rozalije (cerkva je stala na grajskem pobočju na križišču Rebri in Ulice na grad; 1774 jo je poškodovale požar, 1786 pa so jo podrli) z 21-letno hčerko meščana in medicarja Janeza Wizingerja. Meščansko pravico si je pridobil 15. marca naslednjega 1779. leta proti plačilu 6 gld. Pod Nikolajem Merkom mlajšim je pivovarna očitno napredovala. Že leta 1786 je bila na prvem mestu v Ljubljani. Na deželo pa piva ni izvažal kakor nekateri drugi ljubljanski pivovarnarji. O priliki prve francoske okupacije leta 1797 je Merk trdil, da so mu Francozi popili 3600 bokalov piva, in 900 bokalov vina, ne da bi kaj plačali. Pri tretji okupaciji pa

je zadrževal, da so v času od 22. maja do 1. decembra 1809 porabili pri njem nastanjeni francoski štabni in drugi častniki s slugami celih 1199 fl. in seveda nič plačali. Za njihovo prehrano in stanovanje je računal po 1 gld 5 kr na osebo in na dan. Lokali se pri Merku že 1797 označujejo v seznamu vseh ljubljanskih krčem kot »veliko ostajališče na Marijinem trgu (!) št. 54«. V abecednem seznamu meščanov iz leta 1780 pa stoji pri njem: »Se preživlja s pivovarstvom, ima enega pomočnika, stanuje v kapucinskem predmestju 54.« Pred letom 1800 in po njem je član meščanskega odbora, začasne občinske uprave.

20. junija 1812 je zaprosil Merk »policijski komisariat merije glavnega mesta Ljubljane«, da bi smel postaviti senico na svoji njivi za šempetrskim predmestjem v smeri proti Sv. Krištofu. Dve leti nato je umrl (8. decembra 1814) v 67. letu starosti za onemoglostjo, pokopan pa je bil drugega dne. Naslednja dva Vodnikova zapiska pričata o dnevu Merkove smrti in o tem, da se je njegovi gostilni že tedaj dejalo »pri belem konjičku« (Rössel-Wirth), kar v ostalem navaja seznam hišnih posestnikov že leta 1802. Zapiska, v latinščini in nemščini se glasita po slovensko: »Du Faillont« je našel v Ljubljani nagrobni kamen pri krčmarju »pri konjičku« itd.

Naslednji kamen ima sledeče besedilo:

»Gospod Nikolaj Merk, meščanski pivovar, je zapustil ta svet v 67. letu svojega življenja brez počitka. Joka-joča soproga z 11 še živimi otroci v letu 1814 8. decembra.«

(Nadaljevanje sledi.)